

JOAN PAU DE
FOLCRÀS (1584?-1637),
PROHOM DE
CERVERA, SENYOR DE
L'ARANYÓ

Per Josep M. Planes i Closa

Joan Pau de Folcràs i Cellent (o Caminet) va ser un dels personatges més destacats de la comarca de la Segarra durant la primera meitat del segle XVII. De vida bastant atzarosa, donat als negocis i a l'especulació, obsessionat pels avatars familiars, va anar estenent els seus tentacles per les terres segarrenques i va gaudir de notables connexions amb la classe alta del país. Fou senyor de l'Aranyó i de la quadra del Canós, carlà d'Anglesola, més tard senyorejà també tot el Canós i controlà interinament les senyories de Montcortès, Clariana i la Goda. Home ambiciós i ple d'orgull, sortit del món burgès però amb mires més altes, es va convertir en un típic exemplar de la petita noblesa segarrenca del XVII, afincada a vila o ciutat però cofoia dels seus castells i rendes agràries, inquieta i donada als embolics, atenta a les possibilitats del seu tancat univers de jurisdiccions i xarxes comarcals de poder. La recent donació de l'arxiu dels Pedrolo a l'Arxiu Històric Comarcal de Tàrraga m'ha permès localitzar diverses dades de la vida d'aquest personatge i intentaré oferir una primera versió de la seva biografia. No passarà de ser un estudi bastant elemental. De ben segur, aquesta biografia podrà ser molt ampliada en el futur amb la consulta de més documentació. L'excel·lent treball de Santiago Albertí sobre els Pedrolo aporta ja des d'ara algunes informacions sobre els Folcràs, que complementen també el present article i són de lectura obligada.¹

L'ESPÈS ENTORN FAMILIAR I ELS AVATARS DELS PRIMERS ANYS

Els Folcràs vivien a Cervera, bé que el seu origen era francès. Van ser una de les nissagues més riques i poderoses de la capital de la Segarra en l'últim quart del segle XVI i durant pràcticament tot el XVII. Els seus interessos patrimonials a la vila i comarca segarrenques van fer que els seus successors, els Pedrolo, deixessin les terres tarragonines i s'afinuessin també a Cervera.

Sembla que el Joan Pau va néixer l'any 1584. Va créixer, per tant, en una època de bandolerisme, violència popular i conflictivitats senyorials i locals.² Això potser va afectar el seu caràcter i degué marcar en part la seva joventut. El seu pare es deia Joan Folcràs i era mercader de Cervera, però tenia ascendència francesa. El pare d'aquest fou Berenguer Folcràs (o Folcra, com també escriuen), de la «*ville despalio, Regni francie, olim episcopati de Rodes*», casat amb Noalis. Per part de mare, l'esmentat Joan Folcràs tenia un oncle, Esteve Merol, mercer o botiguer de teles a Cervera, que l'havia agafat sota la seva protecció quan era jove i segurament li havia ensenyat l'ofici de botiguer. Aquest Esteve Merol estava casat amb Magdalena Cellent, originària d'Agramunt; no tenien fills.

La mare del Joan Pau, així mateix, es deia Magdalena Cellent i era d'Agramunt, filla de Joan Cellent (a) Caminet, calceter agramuntí, i de Beneta. Aquesta Magdalena menor era neboda de la Magdalena major, de la mateixa família d'Agramunt. Els lligams familiars feien els matrimonis, no pot estar més clar.

Amb els oncles manegant-ho tot, el Joan Folcràs i la Magdalena Cellent (o Caminet; la menor) van fer capítols matrimonials a Cervera entre els anys 1566 i 1567. El Joan Folcràs i son oncle Esteve Merol els van firmar el 19-7-1566. El pare de la noia, el 27-7-1567. El nuvi, que constava llavors com a «*mercerium*», només tenia la mare viva i era son oncle qui prenia tot el protagonisme. La núvia tenia tots dos pares vius. En aquells capítols, l'oncle del Joan Folcràs instituï aquest com el seu hereu universal, «per lo amor consanguineu» que li tenia. Només es reservà per a si 400 lliures. Lògicament, el jove i la seva futura esposa haurien de viure a la casa i treballar per ella, però serien alimentats i vestits pels oncles. Si el Joan i la Magdalena menor no s'avenien amb aquests, no serien mantinguts, però conservarien el dret a l'herència. Si l'oncle moria i la seva dona Magdalena (la major) quedava vídua, aquesta seria usufructuària de tots els béns fins la seva mort. Només aleshores l'herència passaria plenament al Joan Folcràs.³ Les coses degueren

anar d'aquesta manera. El pare del Joan Pau sembla que va rebre una herència considerable de part dels Merol i amb tenacitat encara la va incrementar. En la Cervera de l'últim tram del XVI, és indiscutible que la casa Folcràs era una de les bones de la vila.

Membre enriquit de la burgesia local, el pare del Joan Pau ja va començar a interessar-se per les rendes senyoriales. El 30 de març de 1581, adquiria per compra perpètua una part de la carlania d'Anglesola, a l'Urgell. La va comprar al matrimoni Joan Francesc de Calders i Elisabet Anna i al matrimoni Joan de Calders (fill d'aquests) i Dionisa. El Joan Francesc de Calders era senyor del castell i baronia de Segur.⁴

El Joan Folcràs i la Magdalena Cellent van anar tenint fills, i amb la sort que gairebé tots els van viure. Molts eren mascles. Un, que es deia Josep, va morir jove. El Joan Pau només va ser el quart dels qui van sobreviure. Per davant seu tenia el Joan (menor), l'Andreu i el Tomàs. Més petit que ell va ser el Francesc d'Assís. Hi havia també tres noies pel cap baix: Magdalena, Isabel Joana i Àngela. Vuit germans que van superar els anys crítics de la infantesa! Un rècord per a aquella època. Cal Folcràs aviat va curullar de gent. Potser per això es va començar a pensar a casar les noies; en concret, sabem que la Magdalena va maridar-se amb Pau de Tuxent, donzell, que per altra documentació precisem que vivia a Agramunt.

La nissaga va sofrir canvis importants l'any 1595. Per començar, durant el febrer d'aquest any va morir (òbit del dia 10) el titular, Joan Folcràs (el major). L'honorable mercader, que havia aconseguit un lloc de prestigi a la seva vila d'adopció i que deixava una família extensa i consolidada, va fer testament el 17-1-1595. Deixava hereva de per vida la seva dona i, quan aquesta morís, establia l'herència per al primogènit, Joan (el menor). Si aquest moria sense fills, el substituïria l'Andreu, i a aquest els altres germans, de més gran a més petit, amb preferència dels mascles envers les femelles. Prohibia expressament a la seva dona i al seu primogènit «alienar ni discrepar, vendre ni empenyorar ma heretat y bens, com sie mon intent y voluntat que tota ma heretat y bens pase a sos fills y filles». Si els censals que cobrava eren lluits, els diners s'haurien de posar a la Taula de Barcelona i no es podrien treure d'allí més que creant un altre censal. En cas que es fes alguna irregularitat amb els béns de la casa, el beneficiari seria el fill segon, Andreu.⁵ El Joan Pau era petit aleshores i tenia molts germans per davant; ningú no va preveure res de concret en el seu cas.

No costa detectar que el tenaç mercader no es refiava de les intencions del seu primogènit Joan. Aquest germà gran del Joan Pau serà un personatge sens dubte brillant, però polèmic i conflictiu. Podria ser que el xicot s'hagués discutit amb el seu pare arran de la noia amb qui anava a casar-se, una aragonesa que sembla que despertava recels.

Tot just un mes i mig després de la mort del titular de la casa, el Folcràs primogènit, Joan, s'amullerava (23-3-1595, Dimarts Sant). La núvia, Caterina de Saldarriaga i de Escalante (filla de Pedro de Saldarriaga, *infanzón* i mercader de la ciutat de Saragossa, i de Juana de Escalante), era una dona feta.⁶ Aquell va ser un casament precipitat, fins i tot diríem que celebrat improvisadament. Als capítols matrimonials, ella no va aportar cap dot, i el nuvi, tampoc.⁷ Potser la mare del fadrí s'oposava a aquell enllaç?⁸

Els petits Folcràs rebien una cunyada estranya i ràpidament es quedaven també orfes de mare. La vídua Magdalena Cellent moria a Cervera pel juliol d'aquell 1595 (òbit del dia 5), relativament jove encara. Disposava del control dels béns de la casa i, clarament preocupada per com quedava aquesta, va pensar molt en els seus fills i en els llogats. Va renunciar a l'herència, que va passar plenament al seu primogènit Joan, a canvi de 3.000 lliures, de les quals podria disposar lliurement. El 3 de juliol, poc abans de morir, va dictar testament. Deixava 500 lliures a la Isabel Joana quan es casés i volia que aquesta filla visqués amb sa germana Magdalena, la que estava casada amb Pau de Tuxent, però mantinguda per son germà l'hereu. No devia desitjar que la jove de la casa, l'aragonesa, influís la noia. Als fills cabalers, Andreu, Tomàs, Joan Pau i Francesc, també els donava una bona llegítima: 300 lliures a cadascun. A Francesc Fàbregues, botiguer de draps d'Agramunt, cosí de la testadora i que vivia a cal Folcràs, li deixava 50 lliures «per la bona volunt[at] li tinch per los molts treballs y servicis a fets a mi y al quondam senyor marit meu». A Joan Condal, «qui regeix la botiga de merceria de ma casa, per lo parentiu tenie ab lo dit quondam marit meu y per la bona administratio a tinguda de dita botiga molts anys ab molta diligencia y llealtat», li deixava 100 lliures, tot confiant «que servira axi mateix dita botiga fins que algu de dits mos ffills sie pera regir aquella». A un criat de la casa li deixava 10 lliures; a una criada, 5; i a una dona de servei de la casa, 5 més. I va deixar disposat que l'hereu havia de crear un censal amb 800 lliures que ella deixava preparades; les 40 lliures de

Vista del castell de l'Aranyó, el símbol del senyoriu que va identificar els Folcràs al segle XVII.

la pensió serien per als quatre cabalers «per suffragi de mantenirse en sos estudis, arts o proffessions», fins que es casessin o tinguessin 25 anys. Recordava a l'hereu l'obligació d'alimentar-los i li demanava que fes transportar al que seria el seu carner (on ja hi havia dipositat el cos del petit Josep) els ossos del seu marit.⁹ Al llarg de tot el document, es detecta que la Sra. Magdalena té tensions amb el fill hereu i no acaba de refiar-se que aquest compleixi convenientment les seves obligacions.

Ple titular de la casa, l'ambiciós germà gran del Joan Pau endegà aleshores una política d'adquisició de senyoriu amb vistes a l'ennobliment. Començà a relacionar-se amb personatges importants de les terres lleidatanes i utilitzà els diners com a palanca de promoció social. No li feia recança gastar. El 19-8-1596, va comprar a Joan Orença, mercader d'Igualada, mitjançant carta de gràcia, l'altra part de la carllania d'Anglesola, pel preu de 400 lliures. Així la controlava tota (una part ja la tenia per haver-la comprada son pare). Per assegurar-se la possessió de la segona part d'aquella carllania, el 22 de maig de 1597 va comprar al mateix Orença el dret de retracte, cosa que equivalia a fer-ne la compra perpètua.¹⁰

El 24 d'abril de 1597, ja havia comprat unes terres al noble Francesc de Gilabert i Pou, senyor de la baronia de Tudela i la Vansa, domiciliat a la ciutat de Lleida. Amb la vista posada en la senyoria de l'Aranyó, Joan Folcràs (el menor) es convertí en procurador del noble Gilabert, que també acabava d'esdevenir senyor d'aquest poble. En Joan va arrendar el lloc. Ben aviat es va afegir el «de» i es va titular *miles* (el 1595, sa mare encara l'havia designat com a mercader). Finalment, el 22 de març de 1601, va comprar a Francesc de Gilabert la senyoria de l'Aranyó –castell, lloc i terme– i d'una quadra del terme del Canós, aprofitant-se del descobert econòmic que en relació a ell tenia el cavaller lleidatà.¹¹

Mentre tot això passava, el Joan Pau anava creixent i es convertia en una font de problemes per al seu germà gran. Si aquest era ambiciós, el Joan Pau era tossut i de seguida va plantar cara al cap de casa. Malgrat la seva joventut, el Joan Pau va tenir molt clar des del primer moment que la forma com son germà havia aconseguit l'herència –comprant la renúncia a la mare– era discutible. El xavalot va desafiar l'autoritat

i el poder del germà gran i es va convertir en un rebel. Pretenia ser mercader i volia part de l'herència. Aquella discòrdia entre germans va anar creixent i, com que el gran no devia saber com solucionar-la, va tirar pel dret i va allunyar son germà petit de casa amb l'excusa que, com a tutor i responsable seu que era, havia de preparar-lo per a la vida. No sabem si una situació semblant es va produir amb algun altre germà (l'Andreu o el Tomàs); fóra ben possible, encara que potser el caràcter del Joan Pau era el més enterc.

Segurament l'any 1598, Joan Folcràs va enviar son conflictiu germà Joan Pau a Barcelona, perquè es formés a la casa del mercader Jaume Llebre (un home amb qui els Folcràs feien negocis habitualment). Va ser un fracàs. El Joan Pau es va portar molt malament i el Sr. Llebre el va tornar a enviar a Cervera al cap d'un any, tot aconsellant al seu germà gran que el fes anar a França, a la ciutat de Tolosa.

Així va ser. Després de castigar-lo, Joan Folcràs el va enviar a «musur de Veletx», mercader tolosà molt amic del seu difunt pare i client habitual. Li va escriure una llarga carta el 14-10-1599, amb unes saboroses descripcions del seu rebel germà: «e resolt, pus ay tenen tan bona ma en criar jovens conforme es la fama, de inviar ay lo present portador qui es Juan Pau Folcras, mon germa, lo qual te sa afehisio a eser mercader. Y encara que en barcelona le fet estar un any en casa de Jaume Llebre per estar en la propia terra, *per lo agaliu de que pense tenir alguna cosa de son patrimoni no a fet la bondat que se requeria*, per lo que lo dit m. Llebre y m. Juan botet y altres amichs me an consellat que en ninguna part lo podie millor inviar que ay en tolosa, perquels s. ay sabien molt ben criar y serie fora desta terra, aont no serie conegut y que *nos darie vergonia de cervir*. Ell y va de bona gana, per lo que *jo e procurat com a jerma donarly tot lo castich que pogut. No te mes de quinze anys*; encara que sie tan gran, sab de comtes, sino que descriurer es un poch curt. Sino que a promes que aquí se aprofitara y fara molta bondat». Li demanava que «lo empare com a pare y se cervesque posar lo en alguna casa de algun mercader, qui tingue fama de saber criar molt bé fadrins». El germà prometia al Sr. Veletx pagar tot el que convingués i «traurel ymmune de qualsevol mancament que ell fes, lo que no crech». Acompanyaven el noi en el viatge cap a França un tal Domènec Vernisa, que tenia béns a Casserres i coneixia el país, i un tal Francesc Rialp, que anava a vendre dues càrregues de cordovans a Tolosa i que «no es pratich d'exa terra per no eser y estat may». Sol·licitava també per a ells la màxima atenció i ajuda. Rematava la carta demanant a *mosur* Veletx: «Estige y ferm, (...) en cas sen volgues tornar, de no permetreu sens tenirne jo primer avis; y en lo de sos gastos, v. m. no li cumplo sos desigs sino tan solament lo necessari que nos puegue escusar de ferli».¹²

No sabem com li va anar al Joan Pau a Tolosa de Llenguadoc, ni quant temps s'hi estigué. Mentrestant, la mort donava una fiblada inesperada a la família. L'abril del 1600 (òbit del dia 13), moria a Barcelona el germà segon, Andreu, estudiant a la Riera de Sant Joan,¹³ un xicot que se n'anà en la flor de la vida.

Convertit en un poderós prohom, el germà gran Joan de Folcràs va ser un dels gestors principals de la Taula de Canvi de Cervera a partir del 1603, en els inicis d'aquesta institució.¹⁴ Els problemes domèstics, però, seguien. Un cop el Joan Pau tornà de Tolosa de Llenguadoc, la rivalitat amb son germà gran degué rebrotar. El cap de casa l'envià llavors a un altre destí: València. Com més lluny, millor, així no molestaria. Tampoc no sabem com li va anar l'etapa valenciana al nostre protagonista. No massa bé, segurament, perquè l'any 1605 ja tornava a ser a Cervera.

TRES ANYS OMBRÍVOLS (1606-1608)

El jove Joan Pau sembla que seguia essent igual de rebel i conflictiu. Aquell 1605, abans de Nadal, hi hagué un robatori als afores de Montmaneu. Hom va culpar-lo a ell i a dos fadrins més. ¿Potser el nostre protagonista s'havia deixat temptar per les aventures del bandolerisme? Son germà Joan, ja una mica fumut de salut, va quedar molt afectat per aquell escàndol. El 23-1-1606, escrivia a Barcelona, al tresorer, afirmant que ell sabia que aquells joves no tenien culpa i que un germà d'un d'ells podia certificar on eren «lo punt i ora que dit cas se feu». El Sr. Joan estava molt dolgut per aquella acusació i demanava l'ajuda de l'autoritat, «sent cosa tan deshonorrosa i que passe al linage, no voldria sells posas tal capell no tenint culpa, que a tenirla no tindria jo cara de fer esta».¹⁵

Culpable o no d'aquell robatori, és ben clar que el Joan Pau tenia atabalat son germà. Probablement només feia que posar-se en embolics, desafiar-lo i portar problemes a la família. Al titular de cal Folcràs devia preocupar-lo, primer que res, el mal nom que adquiria la casa: això podia ser altament perjudicial per

El castell de Montcortès, imponent damunt el turonet on s'alça. Un dels edificis més ben conservats de l'arquitectura senyorial de la Segarra. Malgrat els seus desvels, el Sr. Joan Pau no aconseguí retenir aquest senyoriu per a la seva família. Diversos fets importants relacionats amb la història dels Folcràs, els March i els Moixó van desenvolupar-se en aquest casalot durant el segle XVII.

als negocis. D'altra banda, l'auge del bandolerisme a la Segarra en aquells anys era un fenomen molt perillós, perquè el Joan Pau podia barrejar-se en bandositats i, de rebot, fer caure les violències sobre la família. I, al capdavant, el germà gran ja no devia poder suportar més temps les impertinències d'aquell ganàpia. Calia fer-lo novament fora de casa sense perdre ni un minut més. I enviar-lo encara més lluny, a un indret on li fessin abaixar els fums d'una vegada per totes, on aprenguéss l'autèntica lliçó de la vida. Aconsellat potser per la seva dona Caterina, Joan de Folcràs va prendre una decisió extrema aquelles primeres setmanes de 1606: enviar son germà –encara menor d'edat en aquella època i, per tant, sota el seu poder– a Flandes a fer el soldat.

Aquella opció va ser facilitada per dos cunyats seus: Francisco Pérez i el capità Esteban Fernández de Mercadillo. Aquest capità residia a Flandes i estava casat amb Magdalena de Saldarriaga, germana de la dona del titular de cal Folcràs. Els lligams familiars sempre facilitaven determinades decisions. Vint-i-un anys tenia llavors el Joan Pau. Se'n va anar de Cervera el dia 20 de febrer de 1606, i ho va fer en companyia d'un tal Rafael Merol (o Meroles), que tindria la tasca d'assegurar que el jove arribava a Flandes –i després ell tornaria–.

Joan de Folcràs va enviar son germà a les províncies del nord amb una carta per al capità Mercadillo. El seu contingut ens indica que els Folcràs i aquest capità i sa muller tenien contactes per escrit habitualment. Després de comentar el cas d'un jove, fill del Francisco Pérez, que era a càrrec del matrimoni Mercadillo i es portava molt malament, el donzell cerverí va escriure el següent (referint-se, potser, al Joan Pau, tot i que també es pot referir al Pérez): «*es muy joven y aguado de cabeza. Si no tiene el proseder es menester para ell honor de VM, hexello alla i se vaia a otras companias, que asi a de tomar seso, i VM ny my Sra. donia*

madalena por hixios ajenos no se an de matar, sino alargarse su vida, i, asiendo de hombres de bien, valerlos y favoreserlos es muy bien; donde no, hetxarlos por quien son, que mas justo es que quien peca padescas, que no Vs. Ms.». El titular de cal Folcràs reconeixia tenir «*algunas pretensiones de merced de su magestad; i para [que en] las primeras Cortas que tenga en Cathalunya pueda salir con my intento, y no poderlo azer, ny tener camino mas honrado para ello, que primero no se agan servisos a su magd., he determinado inviar ay, anparado del favor de VM y my Sra. donya madalena, a Joan Pau Folcras, my hermano*». Si creiem al Sr. Joan, aquest pretenia utilitzar el seu germà petit en benefici propi. Enviant-lo a Flandes, mataria tres pardals d'un sol tret: el perdria de vista, rentaria el nom de la casa després d'aquell afer del robatori, i tindria uns serveis prestats a la monarquia que més endavant podria rendabilitzar demanant per als Folcràs favors reials en les properes Corts. No era estúpid, no, el germà gran del Joan Pau.

A més, la seva idea segurament era la de no veure'l en anys. A banda d'escriure al seu cunyat militar, el Sr. Joan va escriure també (20-2-1606) a Jaume Llebre de Barcelona, al qual demanà que fes servir els seus contactes en aquell tema, per ajudar a pagar el viatge a través de França. Justificava l'enviament del Joan Pau a Flandes dient que «fins assi no ses enplaçat en cossa que de profit sie estat». Li demanava disculpes per les molèsties, «que per ajudar encaminar hun home totem ja dajudar». I reblava: «que no torno que no porto bons papes y pугue pretendre de que lo Rey li don huna capitania, asi que no torno de alla de huns quants anys».

Mentrestant, però, el Sr. Joan necessitava constància escrita que son germà s'havia allistat a l'exèrcit de Flandes per sol·licitar *els seus* favors al rei. Aquesta urgència el posava delerós. Que facin papers amb els serveis del Joan Pau. Ho diu dues o tres vegades a la carta per al capità Mercadillo, demanant-li que pugui donar ja algun paper al Rafael Merol quan aquest torni a Cervera. «*Lo Resibire muy particular –li diu–, y es por la ocassion de la vegilia tenemos de las Cortes en Aragon, y podria ser huna prompta fe de como esta serviendo a su magestad en esos estados*». Així mateix, escriu a un dels fills de Francisco Pérez que eren a Flandes i també li comenta que vol papers dels serveis de son germà Joan Pau (a més de criticar els disgustos i maldecaps que donaven tots plegats, joves i arrauxats com eren; no especifica, però, quines coses dolentes havien fet). Després d'uns consells, li diu: «*cirvan bien y muestrense a sus ocassiones, procurando en ellas papeles de las azanyas y servisos, ques lo que inporta, y anime a my ermano para que permanesca y se honre*».¹⁶

Quan el titular de cal Folcràs envià son germà a Flandes, va elaborar un memorial on va planificar tot el viatge i va donar instruccions molt precises al Rafael Meroles de tot allò que havia de fer en la ruta cap al destí i en la tornada. Hauria de portar el compte de totes les despeses fetes als hostals; fer confeccionar un vestit de soldat per al jove a Lió, París o Brussel·les; fer fer altra roba a Lió (allí rebrien els diners dels factors de Jaume Llebre); vendre a França el rossí de la família amb el que viatjaven i comprar una canca –euga?– de quatre anys; comprar vuit draps i diversos llibres i mapes. El Joan Pau es quedaria a Flandes amb 10 ducats d'or, «quell se guardo per huna nesesitat».¹⁷

Com si la partença a Flandes del Joan Pau fos un senyal, els fets de la família Folcràs van començar a precipitar-se de manera accelerada i tràgica a partir d'aquell moment. Tot just quinze dies després, el 6 de març de 1606, moria a Cervera el seu germà Tomàs, estudiant de Lleis, de 24 anys. Un any després, el 15 de març de 1607, qui moria era el germà gran, el discutit Joan, senyor de l'Aranyó i de la quadra del Canós, carlà d'Anglesola i en aquell moment visitador de la Taula de Canvi.

La mort del titular de cal Folcràs en el moment millor de la vida va causar impacte. I no sols a Cervera. El mercader de Barcelona Jaume Llebre, antic responsable del Joan Pau, la va comunicar per escrit a aquest, que seguia a Flandes. El nostre protagonista no va rebre el plec fins el 18 de maig. I llavors va decidir tornar a casa, perquè les circumstàncies havien volgut que morissin en poc temps els tres germans més grans que ell i que cap no deixés fills. Tot plegat semblava fer-lo quedar com a hereu.

Tanmateix, i en una decisió que ho diu tot, el Joan de Folcràs (que, repetim-ho, no tenia fills de la Caterina) no l'havia volgut fer hereu a ell, sinó al germà més petit, Francesc d'Assís. Allò va ser clarament un cop baix. El comprador de l'Aranyó va fer testament el mateix dia de la seva mort (15-3-1607) i només es va recordar del Joan Pau –a qui anomenava «mercader»¹⁸– per fer-lo marmessor i deixar-li 100 lliures (una misèria, de fet). També va deixar 100 lliures a sa germana Isabel Joana, que llavors ja estava casada,

amb un tal Antoni Joan Roca, de la Conca de Barberà. Pel que feia a la seva dona Caterina de Saldarriaga, el Sr. Joan va disposar que, un cop ell morís, s'arrendessin tots els fruits que rebia de la senyoria de l'Aranyó i quadra del Canós i que l'arrendatari donés cada any 150 lliures a la Sra. Caterina (clàusula que hauria de constar en el contracte d'arrendament) mentre ella restés vídua. I no sols això. Li haurien de deixar ocupar la meitat de la casa del carrer Major de Cervera, la part que ella triaria, i ordenava que no la treguessin d'allí després de l'any de dol i que la respectessin i obeïssin. S'intueix perfectament que hi havia mala maror a la família. En Joan, però, no va fer usufructuària a la seva dona, només li va assegurar la subsistència. Aquest és un fet important; potser no acabava d'estar content amb ella, per la qüestió de la manca de fills, o per la qüestió de la manca de dot, o per problemes domèstics. El testador, fet i fet, encara confiava que pogués néixer-li un fill a última hora i, en aquest supòsit, el cridava hereu, «no obstant que fins al dia present no es estat nostre senyor servit donarmel». Si aquest fill no venia, l'hereu universal i únic seria el germà petit, Francesc. Del Joan Pau, ni un mot.

En una de les clàusules d'aquell testament, el senyor de l'Aranyó va voler mostrar-se una mica generós amb aquest poble. Cinc aranyonencs (Joan Lloses, Pere Joan Miralles, Joan Salas, Damià Sevall i Andreu Nodrit) havien creat el 20 de novembre de 1604 un censal a favor seu d'11 lliures, 19 sous i 8 diners. Doncs bé, d'aquesta pensió ell en llegava perpètuament 5 lliures anuals a l'església de l'Aranyó «per ops de coses necessaries seran menester per lo ornato y obra della». Els administradors de l'església haurien de donar compte al senyor del poble o al batlle i al rector, cada any, en què les hauran despeses. Podrien, però, guardar aquesta renda diversos anys per poder esmerçar-la tota de cop.¹⁹

Bé, havíem deixat el Joan Pau a Flandes, anhelós de tornar. No va poder posar-se en camí fins el 14 de juny. El viatge de tornada degué ser accidentat, car durà un mes. I, mentre ell era en camí, la tragèdia va tornar a colpejar cal Folcràs. El 21 de juny de 1607, a les dotze de la nit, Antoni Joan Roca va disparar amb pedrenyal al nou titular de la casa, Francesc, son cunyat. Segons deixà escrit Joan Pau, el Roca ho va fer per heretar, car es pensava que ell havia mort a Flandes, i que, matant el Francesc, seria la seva dona Isabel Joana l'hereva. Totes les tensions familiars van quedar resumides en aquell intent d'assassinat. El xicot de moment no va morir de les ferides i el Roca va ser detingut l'endemà.

Per fi, el 14 de juliol, arribà el Joan Pau. Quina no seria la seva ràbia veient com de baixos havien caigut els seus familiars i el «pastís» que havien format. Tota la comarca devia anar plena d'aquell cas. Probablement, els màxims desvels del nostre protagonista van anar dirigits immediatament a assegurar l'herència, que, a dreta llei, li pertocava. Per sort per a ell, la cunyada saragossana no estava embarassada i el seu germà petit no millorava de les ferides. Era clar que el Francesc moriria aviat i el 25 d'agost va fer finalment testament. El xicot, obedientment, va designar hereu el seu germà Joan Pau. Una clàusula del testament deia que, si el Joan Pau moria sense fills, no podria deixar res de l'herència a un fill del Roca –l'homicida–; si, mort el Roca, la Isabel Joana es tornava a casar i tenia altres fills, llavors sí que el Joan Pau podria donar béns a aquests.²⁰

El pobre Francesc (que va ser senyor de l'Aranyó només uns pocs mesos) va morir l'1 de setembre d'aquell 1607, de resultes de la pedrenyalada que havia rebut setmanes enrera.

L'homicida va ser condemnat a mort i aforcat públicament –davant més de 3.000 persones– el 14 de febrer de 1608. Abans el van torturar, però ell no va voler confessar res de res. Tanmateix, «quant estigue en la forca, confesa lo delictes dient el de sa boca que en la mort de son cunyat noy sabia dinguna persona sino here hel tot sol y que hel de ses mans propies o feu, y u digue dos o 3 vegades que ho oyren mes de 3 mil persones».

La vídua del Roca, Isabel Joana Folcràs, va morir poques setmanes després de l'execució de son marit: pel març de 1608. Va morir a Agramunt, segurament a casa dels cosins Cellent. El disgust per l'escàndol familiar degué contribuir a matar-la. Sens dubte era encara molt jove. Va deixar un fill. Amb la mort d'aquesta germana, el Joan Pau degué ser l'únic Folcràs supervivent (perquè de les altres germanes enlloc no se'n diu res, cosa que deu significar que també havien mort). Un grapat de defuncions prematures i tràgiques van materialment polvoritzar la nissaga Folcràs entre 1600 i 1608, fins al punt que gairebé la van fer desaparèixer.

Quedava, però, el Joan Pau, que va reeixir a mantenir-la. El destí havia volgut que fos ell el beneficiari de l'herència, i el nostre protagonista va voler que els fets ocorreguts servissin d'exemple als seus descendents.

Al començament del seu llibre familiar, anotà: «...com los jermans majors se volen usurpar lo poc que los pares deixen als esterns, pareixent li que no li avie de bastar, pensant que ab lo poc que gastave ab lo viatge fiu en anar a flandes se acabarie y que no me avie de donar dinguna cosa mes, fou nostre senyor servit aportarlosen a la sua santa gloria. Y per a que sie per nota per als hesdivinidors, ne fas la present nota de totes les desgrasies se son sucsoïdes en ma casa des del dia parti jo della, de totes les morts y escandols grans per lo dels ynteresos y per volero usurpar lo que poc li costave, y li reisque molt al reves, y per a que los que vingue[n] tropien y sapien una tan gran maldat y trasio». Paraules molt dures, dirigides contra son germà gran, plenes de rancúnia, en què s'intueix perfectament que considerava la seva mort un càstig enviat per Déu. Paraules que confirmen les rivalitats a l'interior de la família.

El 18 de setembre de 1608, Joan Pau de Folcràs es va casar amb Francesca Llebre, donzella, a Barcelona. Ella era filla de Jaume Llebre, mercader.²¹ Les coneixences fetes durant l'adolescència van donar ara el seu fruit. El dot va ser elevat: 3.300 lliures, cobrades pel Joan Pau d'una tongada dos dies després de la boda.²² El flamant matrimoni va establir-se a Cervera.

Amb tan sols uns escassos vint-i-quatre anys, el nostre protagonista havia viscut molt, havia anat d'aquí cap allà i havia passat per proves ben dures. Era el moment d'assentar-se i iniciar una nova existència. Els temps anàrquics de la joventut quedaven enrera. Ara tocava ser un prohom respectable.

LA FORMACIÓ D'UNA FAMÍLIA I LA CONSOLIDACIÓ D'UNA POSICIÓ

La Francesca Llebre devia ser jove en casar-se, perquè no va tenir el primer fill fins al cap de gairebé dos anys. A més, va tenir criatures en un espai temporal molt dilatat. El 20-7-1610, va néixer un nen, que només va viure quinze hores. Era un mal començament per al Joan Pau, segurament delerós de tenir un hereu. El 13-7-1611, van néixer unes bessones setmesones; una va morir el mateix dia; l'altra, al cap de tres dies. El 22-9-1612, va néixer una altra nena, que de moment va sobreviure; la van batejar el dia 26 i sembla que li van posar Clarissa (?); aquesta nena va morir el 25-9-1615.

Mentre tot això passava, el Joan Pau havia de batallar amb la seva cunyada Caterina. Havia esclatat un plet entre els dos, per la disputa que tenien sobre el control dels béns del malaguanyat Joan de Folcràs i el compliment de les disposicions testamentàries d'aquest. La vídua Caterina no devia estar disposada a renunciar al que creia tenir dret, i és evident que el Joan Pau no volia compartir res amb la saragossana. L'any 1613, van fer una estima dels béns deixats pel germà gran del Joan Pau, dins el procés evolutiu del plet. Aquesta estima ens apropa a la riquesa de la nissaga Folcràs en béns immobles i possessions (no en gènere comercial ni en pensions) durant aquells primers anys del XVII. Segons l'estima, els Folcràs tenien: a Cervera, 3 cases, 2 botigues (o establies), 1 mas o torre al terme, 2 horts i 9 peces de terra (que feien un total de 32 j. 5 p.; la majoria era reg o estava plantat); a Anglesola, dues parts de la carlania, una botiga i part del delme de grans; a l'Aranyó, la seva senyoria i la de la quadra del Canós, el castell (amb un corral i una cavallerissa que el Sr. Joan va fer construir), i un onzè de tots els fruits (que el Sr. Joan havia comprat per a setze collites, o sia, del 1599 al 1615). La valoració de tots aquests béns donava una elevada quantitat de lliures.²³ Era un bon patrimoni i el Joan Pau el volia tot per a ell. El record de les humiliacions a què l'havia sotmès son germà uns anys abans encara devia accentuar més aquest desig egoista, insolidari davant les pretensions de la seva cunyada. Però aquesta no volia afluixar.

Per fi el nostre protagonista va aconseguir el seu hereu: Joan, nascut el 8-3-1614, batejat l'endemà, un nen que va sobreviure. En aquests primers anys de matrimoni, podria ser que el senyor de l'Aranyó anés sovint a Barcelona (potser per qüestions legals); aquell mateix 1614, i segons una anotació seva, va passar comptes amb un tal Cebrià Merolles de «tots los dines que lo dit me a donats a my y tots los que a gastat per mi en casa estant jo en barcelona».

El 21-7-1616, va néixer Àngela, batejada el 25, filla que també va sobreviure. El 18-8-1618, va néixer un nen, que va morir l'11-8-1620. El 4-9-1619, va ser batejat Agustí, que va sobreviure.²⁴

El 21-6-1622, va néixer Teresa, batejada dos dies després. Aquesta nena va sobreviure als difícils anys de la infantesa. El Joan Pau i la Francesca la van encarar a la vida religiosa. Havia de ser monja, però va morir al monestir de Vallbona el 9-2-1634, quan encara no era professa.

El 6-10-1623, va ser batejat Bernat, un nen que també va sobreviure. La família anava creixent. I la Francesca Llebre no parava d'infantar. El 10-11-1626, va tenir un altre nen. El 4-1-1629, un altre més.

Paral·lelament al procés familiar i a les tibantors amb la cunyada, trobem el senyor Joan Pau exercint activitats econòmiques i públiques diverses a partir de 1609. Actualitza els comptes que havia deixat son germà Joan, fa tractes amb pagesos per al treball de les terres –sobretot, a parceria–, deixa gra i molts diners a préstec, compra més cases i peces de terra, també es ven algunes finques, dóna a lloguer algunes cases i botigues seves, ven diversos animals, paga pensions de censals en nom de la universitat i particulars de Sant Antolí, en nom de la universitat de la Cardosa, arrenda Talavera, compra dos àlbers al rector de la Figuerosa, etc.²⁵ Negocia amb mitja Segarra, convertit cada vegada més en un especulador i un rendista. L'administració del patrimoni familiar i els negocis a escala local i comarcal l'absorbeixen gairebé plenament. No sembla que tingui la brillantor d'actiu comerciant que posseïa son germà gran, les seves mires són menys àmplies i més properes, més ran de terra. Més «rurals». Les arrels «burgeses» i mercantívoles queden gradualment oblidades.

L'any 1615, era clavari ordinari del consell municipal de Cervera i va ser designat encarregat del llibre major de la Taula de Canvi de la vila. El salari era escàs i el nostre prohom va renunciar a exercir el segon càrrec. L'any 1616, va ser paer, honor que va repetir els anys 1622, 1626 i 1634.²⁶

L'any 1618, els paers de Cervera van anar a veure la casa que en Joan Pau va fer nova –potser per a domiciliar-s'hi– «al costat de la botiga del blat que es al barri de St. Joan, y me an donada franquesa de capella y deu lliures». La franquícia duraria deu anys.²⁷ Les circumstàncies familiars obligaven a espavilar-se. El conflicte amb la cunyada encara devia coure. Per tot plegat, el patrimoni immobiliari local tenia cada cop més motivat el nostre biografiat.

A la fi, el 6-10-1622, va morir a Cervera la molesta cunyada Caterina de Saldarriaga, l'aragonesa vídua del seu germà gran Joan. Havíem deixat aquesta dona –potser la causant directa de moltes de les antigues discòrdies de la nissaga i un entrebanc per al matrimoni Folcràs-Llebre– barallant-se amb el Joan Pau uns anys abans. Al seu moment, potser va aconseguir una petita victòria legal. Però aviat la seva situació personal va anar a menys. Segurament arraconada pel Joan Pau, hauria pogut viure sola i aïllada a Cervera, sense familiars que l'ajudessin. Tan desesperada estaria, que al final va haver de recórrer a l'home que l'havia perjudicada. A l'hora de fer el definitiu testament (30-9-1622), la vídua Caterina nomenà marmessor el seu cunyat Joan Pau –«donsell, senyor del (...) lloch y terme del Arenyo, en la (...) vila de Cervera domiciliat»–, i tan sols ell. Responsable absolut. El nostre protagonista degué imposar-li-ho. La religió devia ser l'únic consol d'aquesta dona. Volia un gran enterrament i moltes misses per a la seva ànima i la dels seus familiars difunts, incloent-ne una de setmanal perpètua. Va regular la qüestió religiosa de forma molt minuciosa. Només va fer dues petites deixes particulars: a una dona que l'havia atesa durant la seva malaltia (10 ll.) i a una criada francesa que tenia llogada (5 ll.). I res més. Cap familiar de sang no surt citat al seu llarg testament. Tots els seus béns –violaris, censals, rendes, joies, etc.– els va donar al seu cunyat Joan Pau, a qui instituí hereu universal. Ho va fer perquè «ma concientia mo acuse per (...) que lo que tinch y me resta de ma heretat ho herret de sa casa per mos drets y axi be per los bons serveys rebi del dit Illtre. Sor. Joan de folcras, defunct, mon marit, y per mirar per lo honor del dit quondam mon marit, y porque lo dit hereu meu cumple los debits y los llegats axi pios com altres coses que lo dit quondam mon marit dexta, llega y ordena en son ultim y valido testament». Però, a banda d'això, la vídua Caterina feia hereu son cunyat «per la bona obra me a feta de apportarmen en sa casa de sa propria habitatio, que yo tant desijiava, y vehentme desenparada de deutes y personas, y en malaltia tant grave, y misera de sustento huma». Aquestes frases semblen indicar que el Joan Pau, temps enrera, va evitar tot contacte familiar amb sa cunyada, de manera que aquesta dona degué acabar vivint en males condicions en una Cervera que li giraria l'esquena; en caure malalta, el Joan Pau degué «apiadar-se» d'ella i la va acollir al seu domicili..., però a canvi que li donés tot el que posseïa. La Caterina no degué tenir alternativa. Tanmateix, no perdia de vista que son cunyat difícilment compliria la voluntat d'ella i la del seu marit difunt, per l'odi comentat. Al testament –i era ja el tercer que feia–, insistia en les obligacions, tenia por que el Joan Pau no complís el que havia de complir. Com que no se'n refiava, l'amenaçava que, si no feia el que havia de fer, els béns anirien als pobres de l'hospital de Cervera. Quan, tres setmanes després de la mort de la dona, el testament va ser fet públic pel notari, el Joan Pau declarà que d'acord, que acceptava ser l'hereu de la difunta, «en los pactes, modo y forma en dit son ultim testament se conte, y de compliro tot plasent al senyor com en ell se conte, ab beneffici empero de inventari, y no accedint

dita heretat de dita folcras ultra viros hereditaria, y en tal cas los drets seus sempre salvos e illessos, remanents del que aura pagat y li espectaran en dita heretat».²⁸ La polèmica fins l'últim instant.

Després d'uns començaments incerts, ara la família prosperava, les coses pintaven bé. Finalment, l'última rival se n'havia anat. El Joan Pau ja no tenia qui el destorbés. Controlava tot el patrimoni i podia començar a pensar en altres estratègies. Santiago Albertí ha trobat que a mitjan 1623 va obtenir privilegi de cavaller (amb un bonic escut). I podia incrementar encara més el poder de la nissaga a nivell local i comarcal.

ANYS DE MADURESA: AMBICIONS, PROBLEMES I TRISTESSES

1629. El senyor de l'Aranyó ha estat pare per undècima vegada. Però això ara ja no el deu motivar tant com una altra cosa: el casament del seu hereu Joan, un xicotot de tot just quinze anys. L'hereva dels senyorijs de Montcortès, el Canós, Clariana i la Goda, Magdalena de March i Moixó, ha quedat vídua. Cal aprofitar l'oportunitat, perquè, a més, la noia té problemes.

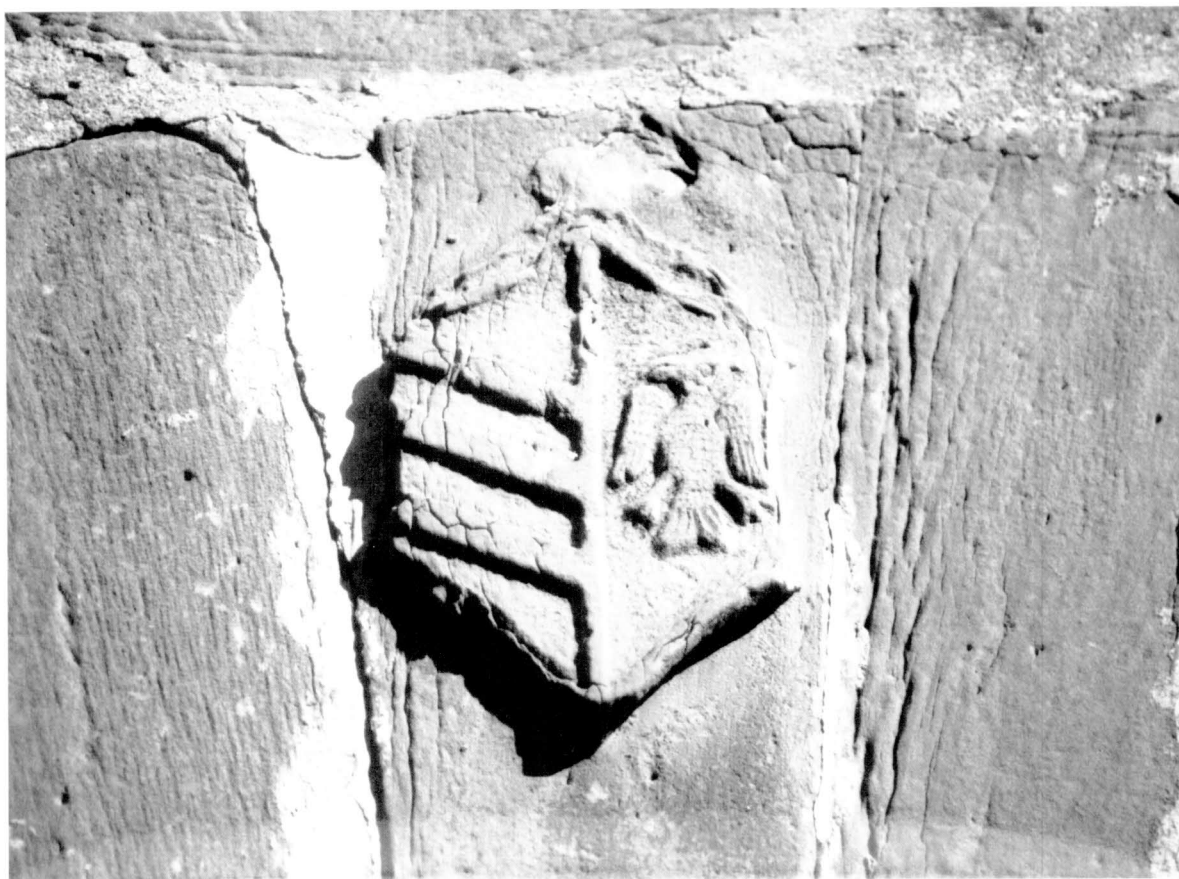
Aquesta Magdalena era filla de l'inefable Baltasar Ausiàs de March, donzell, senyor d'aquells llocs, i d'Anna Maria Moixó. Son pare ja havia mort. La noia havia de ser molt jove, perquè els seus pares van fer capítols el 2-12-1613.²⁹ Tindria, per tant, també uns quinze anys aquell 1629. Malgrat la seva joventut, ja era vídua; a instàncies de sa mare, el seu primer marit havia estat Bartomeu Custodi Valles, *infanzón* de Saragossa. Entre la classe alta catalana del XVII, era habitual casar els fills joves, per establir aliances familiars profitoses i assegurar les successions; aquí en tenim un exemple perfecte.

Uns anys enrera, Magdalena de March va ser casada amb el saragossà Bartomeu Custodi Valles pràcticament nena, segurament amb 12 anys. Sembla que ho va passar molt malament a la capital aragonesa amb el seu primer marit. Uns articles judicials posteriors, quan ja era casada de nou i tenia un plet amb una tal Caterina Guinea, ens informen que la Magdalena va ser forçada a firmar un acte de dipòsit de tots els seus béns a favor del seu marit Bartomeu Custodi (pel fet d'haver-hi aquest dipòsit, posteriorment hi hagué aquell plet, perquè no era clar que la Magdalena de March pogués passar sense traves legals tots els seus béns als Folcràs). Hi hauria pogut haver amenaces sobre la nena perquè firmés aquell dipòsit de béns, i l'autor d'aquestes amenaces hauria estat el seu propi marit Bartomeu. Aquest *infanzón* saragossà és descrit com «un home terrible y de mala condicio», que tenia atemorida la Magdalena i «no la deyxave eyxir de casa ni menos volia que parlas ab persona alguna». La nena no hauria rebut «diner algu del dit deposit, per quant tots entraren en ma y poder del dit primer marit seu»; i es veia tan amenaçada, que «firmava qualssevol obligacions y actes que son marit volgues, sens gosar contradirli per ser de tant poca edat».³⁰

A la vista d'aquest traumàtic primer matrimoni, la seva ràpida viduitat degué ser una benedicció del cel. En aquesta situació, no sembla que la jove Magdalena hagués d'experimentar aquell 1629 gaires ganes de casar-se de nou. Però no va tenir elecció. Amb el seu patrimoni en mala situació, una mare delerosa d'aconseguir diners (que Joan Pau de Folcràs oferia generosament), menor d'edat com era, va haver de claudicar a les pressions. I potser, al capdavant, va acceptar aquelles noves núpcies amb una certa il·lusió: tornaria a la seva Segarra, deixaria enrera aquella angoixant Saragossa on tant hauria pogut patir, el seu marit seria jove com ella. ¿No era aquest un panorama esperançador?

Els dos adolescents, Joan de Folcràs, donzell, i Magdalena de March, van fer els capítols matrimonials al castell de Montcortès el diumenge 22 de juliol de 1629. Els tractes, però, eren clarament obra dels seus pares Joan Pau i Anna Maria, que van utilitzar els fills per dur a terme les estratègies que els beneficiaven. El Joan Pau guanyava terres i una altra senyoria; l'Anna Maria aconseguia diners, salvava el patrimoni dels March i deixava la seva filla ben casada a Cervera. Els dos hi sortien guanyant; els fills, a complir la seva voluntat.

La mare de la noia, un cop vídua del Sr. Baltasar Ausiàs de March, s'havia maridat amb un Valles (i potser al seu moment havia fet casar sa filla amb un fill d'aquest). Els béns dels March devien ser-li un problema. Les possessions de la família March eren importants, però la casa estava fortament endeutada i necessitava urgentment un baló d'oxigen. El Joan Pau va veure l'oportunitat i va casar el seu fill amb l'hereva March, per entrar en el patrimoni d'aquesta. A canvi, els Folcràs aportarien els seus diners i salvarien la casa March de la ruïna.

Escut dels Folcràs (en realitat, només la meitat) a la pedra clau de la portada del castell de l'Aranyó. S'aprecia l'àguila amb ales i potes obertes i les tres bandes a l'altre espai. Encara resta per aclarir quin personatge va fer gravar aquest símbol genealògic (potser el mateix Joan Pau?, potser el seu fill Agustí?) i per què es va optar per aquest disseny concret de l'escut.

La núvia va aportar en dot tots els seus béns. La mare, Anna Maria, rebria 5.000 lliures de la seva filla, segurament a canvi de renunciar als seus drets d'usufructuària i a futures exigències sobre el patrimoni. La casa March devia pensions de censals i violaris i potser encara tenia altres deutes; a més, necessitava fer obres i millores al castell de Montcortès, a una casa de Barcelona, i al molí i heretat que posseïa a Argentona (el Maresme). Tot això ho pagarien els Folcràs. I encara més: pare i fill lluirien els censals i violaris carregats sobre els béns dels March. La núvia Magdalena assegurava als Folcràs que els serien retornats tots els diners esmerçats per aquests conceptes en cas que hi hagués restitució de dot. Com a garantia de tots els pagaments, Joan Pau de Folcràs i el seu fill Joan rebien el lloc i terme del Canós (no confondre amb la quadra que ja tenien) i l'heretat d'Argentona. Si la Magdalena o algú de la seva família tornava als Folcràs tots els diners esmerçats en nom seu, aquests haurien de retornar-li el Canós i l'heretat d'Argentona. Des d'aquell mateix moment, la Magdalena obligava tots els seus béns per tal d'anar tornant als Folcràs els diners que ells gastarien per lluir censals i violaris carregats sobre el patrimoni dels March.³¹

I ja tenim el Joan Pau convertit també en senyor del Canós i controlant indirectament Montcortès, Clariana i la Goda. La jugada li havia sortit cara, però la seva posició d'individu poderós a escala comarcal s'havia vist molt reforçada. Mare i filla March es van recolzar sense manies en la bossa del Sr. Joan Pau, que va haver de tenir cura de tot per fer aquella boda. Va haver de pagar el viatge de la Sra. Magdalena de Saragossa a Lleida i, després, de Lleida a Montcortès; aquests viatges, fets durant els primers quinze dies de juliol de 1629, van costar un bon grapat de lliures. També les pensions censalistes que va pagar en nom de la seva nora. La despesa més grossa, però, va ser la de les 5.000 lliures que es van haver de donar a l'Anna Maria Moixó.³² Hi havia moltes altres despeses a fer. I, a més a més, aquell patrimoni dels March no era gra net, perquè estava obligat per un dipòsit que la Magdalena de March va firmar uns anys abans a favor del

seu primer marit i de la família d'aquest; això va desembocar en un plet, arran del casament de la noia amb el jove Folcràs. Aquest plet va portar noves despeses i maldecaps al Sr. Joan Pau, més la inquietud afegida de no saber com acabaria tot plegat. Els riscos econòmics inherents a aquell casori, doncs, havien estat grans. Però el senyor de l'Aranyó els va afrontar sense dubtar-ho massa, perquè devia calcular que, al capdavant, i a desgrat de tots els embolics i problemes, hi havia més a guanyar que a perdre. D'entrada, els ingressos de les hisendes i dels senyorijs. Era quelcom prou llamener. I, per mirar de girar la cosa a favor seu, va obtenir unes lletres absolutories de la cort eclesiàstica de Solsona, que concedien absolució a la Magdalena de March del jurament que va prestar uns anys enrera en l'acte del dipòsit patrimonial. La sentència d'aquell plet contra la Sra. Caterina Guinea va ser en primera instància negativa per als Folcràs-March, però el Sr. Joan Pau va apel·lar, pretenent que aquella dona havia de restituir «las sumas y cantidades por ella exigidas y cobradas en virtud de dita sentencia».³³

El 20-4-1630, el seu fill Joan i sa muller Magdalena, que vivien a Cervera, designaven Joan Pau de Folcràs procurador.³⁴ Ho van haver de fer així perquè els dos eren menors d'edat i, segurament també, per exigències del plet que el jove matrimoni duia contra Caterina Guinea. D'aquesta manera, el Sr. Joan Pau quedava confirmat com a ple gestor dels béns dels March. Ell seria qui controlaria totes les terres i totes les rendes.

L'administració que el nostre biografiat va fer d'aquests béns sembla que resultà bastant polèmica. Aquell patrimoni era ple de deutes i problemes i el senyor de l'Aranyó es devia dir que calia tirar pel dret. Prou va cobrar els delmes, censos, quísties i emoluments de Montcortès, el Canós, Clariana i la Goda ja des del mateix 1629, però les despeses dels censals i el control de l'heretat d'Argentona devien tenir-lo atabalat. Durant els anys 1630 i 1631, va vendre a censal diverses finques i vinyes de l'heretat d'Argentona per un valor global de 1.107 lliures, a més d'una casa que els March tenien a Barcelona, al cap del carrer de Santa Anna, casa que comprà per 60 lliures el prevere Rafael Oliveres. Les finques d'Argentona venudes a censal van ser comprades per diverses persones de Mataró i Argentona: vídues, pagesos, un ferrer, un notari, un mestre de cases. En total, les pensions dels censals carregats sobre les finques sumaven 107 lliures anuals (més un petit pagament en espècie: alls i cigrons). No content amb això, el Joan Pau arrendà tres feixes de terra de la mateixa heretat d'Argentona; aquests arrendaments, sumats, donaven 13 lliures i 10 sous l'any.³⁵ L'estratègia del prohoms cerverí és clara: amb el patrimoni llunyà, res de despendre-hi diners ni tenir enrenous portant-lo; assentar-lo en altres mans i treure'n ingressos fàcils. El seu sentit pràctic, però, potser no va agradar a la seva nora Magdalena, que devia veure amb preocupació que el seu sogre es prenia moltes llicències amb els béns dels March.

Mentrestant, la dona del Joan Pau seguia infantant. El 4-1-1631, va tenir un nen que va ser batejat per Reis i li van posar els noms de Josep, Gaspar, Melcior i Baltasar. Aquest petit va néixer a Montcortès i va ser batejat també allí. El padrí va ser un Francesc de Sant Martí; la padrina, Magdalena de March, la nora del Sr. Joan Pau. El menut va morir un any i mig després, el 6-9-1632. Encara va parir una última criatura, la Francesca Llebre: una nena, que va néixer el 31-12-1632 i va ser batejada el mateix dia. Els padrins van ser els seus germanets Agustí i Teresa.³⁶

Amb uns fills que anaven creixent i diversos senyorijs per administrar, el Sr. Joan Pau devia anar bastant ocupat. L'etapa 1629-31 no fou gens bona i les coses de la família es van tòrcer sobtadament. Però les activitats del prohoms cerverí no van parar en cap cas. Fent el cor fort davant els nous problemes, el nostre biografiat va seguir amb els seus negocis locals i comarcals. Durant els anys '30, el trobem tan actiu com sempre, tractant amb tothom, interessant-se bastant per qüestions ramaderes, movent-se entre rendes, censals, inversions, acords econòmics, hisendes que calia gestionar, pagaments que s'anaven amuntgant. La manobra del 1629 ara passava factura, però ja no es podia renunciar a la projecció que havia donat a la nissaga. Amb els vells negocis i amb els nous, només una postura servia: no defallir. Hi anava l'orgull de la casa i el prestigi personal.

El 22-10-1631, el Sr. Joan Pau era al Canós per arranjar un deute de 85 lliures amb els jurats d'aquell poble (del qual aleshores era senyor). Aquell any, els jurats canosins eren Pere Llorenç i Joan Serra. El poble havia pagat:

a) 45 lliures a Joan Fuster, mercader de Cervera, per tres pensions –dels anys 1628, 1629 i 1630–

d'un violari de 105 lliures de preu i 15 lliures anuals de pensió que era carregat sobre Magdalena de March (la qual en aquell mateix moment acabava de quedar vídua del jove Folcràs);

b) 10 lliures a un tal Prous, pagès de Segura, per la pensió de l'any 1630 d'un censal que també era carregat sobre Magdalena de March;

c) 5 lliures a un tal Vilar, pagès de Montoliu, per la pensió de l'any 1630 d'un altre censal també carregat sobre Magdalena de March;

d) 10 lliures per les despeses de l'exacció i recuperació de les dites pensions;

e) 15 lliures que es van haver de pagar en relació a l'onzè dels fruits del terme del Canós de l'any 1629.

El Sr. Joan Pau, potser just de diners en aquell moment, no va pagar totes aquelles 85 lliures als jurats del Canós, sinó que va fer amb ells els següents tractes: 1) pagaria, en nom del poble, a la comunitat de preveres de Cervera, 60 lliures per la pensió de l'any 1632 d'un censal que el Canós feia a aquella comunitat; 2) 15 lliures més les pagaria als jurats canosins per Santa Maria d'Agost de 1632; 3) les 10 lliures restants les pagaria aleshores mateix. Si els tractes no eren complerts pel Sr. Joan Pau, els jurats i el batlle del Canós –que llavors era Antoni Vendrell– tindrien facultat de cobrar aquells diners sobre els delmes, censos i quísties del poble, que rebia el Folcràs com a senyor que n'era. I, de cara al futur, el nostre prohom es comprometia a pagar puntualment els censals i el violari tal com era la seva obligació, mentre fos senyor del Canós.³⁷ El patrimoni de la Magdalena de March era una cosa enverinada, una inesgotable font de problemes i despeses; ho veiem a cada pas.

L'any 1632, Joan Pau de Folcràs va arrendar els fems i el corral del Cap Corral de la seva vila.³⁸ El 23-6-1634, va vendre a Gili Bonet, de Concabella, les herbes del Canós i de l'Aranyó, per un preu de 90 lliures, a pagar en dos terminis; el Bonet hauria de tenir als seus ramats 10 o 12 cabres del Joan Pau, que serien arrendades pel ramader. El maig de 1636, va vendre al mateix Bonet les herbes de l'Aranyó, per un any i un preu de 33 lliures.³⁹

L'any 1634, com ja hem dit, el nostre biografiat tornà a ser paer. Potser per aquest motiu, va fer obres a casa seva. El 20 d'octubre de 1634, encarregà a preu fet una escala de pedra picada, per 15 lliures. Els esglaons haurien de ser tots d'una peça. El manobre l'hauria de posar ell.⁴⁰

En unes altres circumstàncies, aquells tractes de ramaderia, aquelles obres i aquell càrrec l'haurien omplert d'il·lusió. Aleshores, però, ja no devia ser així. Les desgràcies familiars havien colpejat amb força el senyor de l'Aranyó. Es trobava en la cinquantena d'anys. La vida s'havia tornat agra, fins cruel. Tot era problemes, maldecaps, negocis que no podien ser deixats de banda. I una sensació d'impotència davant el feixuc caire que havien pres els esdeveniments. Des de 1631, les coses havien empitjorat ràpidament. Els imponderables familiars van girar-se contra el Sr. Joan Pau i aquest es va trobar que la nissaga i el patrimoni que havia construït amb tanta dedicació començaven a trontollar. I és que la nova dècada va ser desgraciada per als Folcràs, que van sofrir una sèrie de defuncions sobtades que van debilitar la solidesa de la família. Ja hem vist la mort d'un nen d'un any el 1632 i la mort de la Teresa –d'onze anys– a Vallbona el 1634. Les morts greus, tanmateix, van ser unes altres.

La més traumàtica va tenir lloc l'octubre de 1631, quan traspassà de mort natural el fill gran, Joan, amb la qual cosa les senyories de Montcortès, el Canós, Clariana i la Goda començaven a allunyar-se. El xicot va morir molt jove i sembla que no va deixar fills. La nora va manifestar ben aviat el seu desig de deslligar-se dels Folcràs. El Sr. Joan Pau va haver de preparar-se per a una nova tongada de problemes legals.

Les despeses es presentaven per tot arreu. Fins i tot, dintre de la família. Calia començar a preparar el futur dels altres fills. Tot venia alhora. Però no es podia renunciar a la posició adquirida. I, lògicament, en Joan Pau no va estar-se de prendre decisions. A la seva filla Àngela, encara adolescent, la va casar amb el doctor en Drets de Cervera Francesc Montaner. La boda se celebrà el 5-2-1633 a l'església de Vergós. El dot aportat fou de 2.000 lliures. Aquells diners haurien anat molt bé a la casa, però l'aliança amb els Montaner podia ser profitosa en un futur immediat, davant els conflictes legals que encerclaven els Folcràs.

Una nova martellada estava reservada al nostre protagonista. El 7-5-1633, va morir la seva dona, aquella Francesca Llebre que tan bé s'havia portat com a procreadora. La mestressa deixava una notable descendència, però ella no va poder gaudir-la en excés.⁴¹ Va ser una mort trista, ocorreguda en un moment

en què el Sr. Joan Pau, portes endins, més necessitat estaria de suport i companyia.

És fàcil detectar que els anys 1631-34 van ser molt dolorosos, autènticament desgraciats per al nostre prohóm. La pèrdua del fill gran, de la dona, de la seva filleta Teresa, sense poder retenir al seu costat l'Àngela, encaixat per despeses importants... Per si tot plegat no fos suficient, encara va haver de fer front a un disgust suplementari: la maniobra de la seva nora Magdalena de March. I aquell afer no va ser precisament el més fàcil de suportar.

Uns pocs anys enrera, el Sr. Joan Pau degué creure que tenia aquesta noia dominada. Però es va equivocar si va considerar-la dòcil. La Sra. Magdalena havia après de la vida. La jove dama devia guardar rancúnia al seu sogre Folcràs per la maniobra de control sobre els béns dels March i la forma com aquests van ser portats. I ara va afanyar-se a escoltar altres ofertes per deslligar-se ràpidament d'aquell home tan egoista i calculador. El 1632, a la primeria del mes de setembre, es va casar amb Rafael Moixó, un doctor en Drets de Cervera que segurament tenia algun parentiu amb ella. Podria ser que entre els Moixó i els Folcràs hi hagués alguna rivalitat prèvia. El que sí que és clar és que aleshores els Moixó foren els qui s'aprofitaren de la viduitat de la Sra. Magdalena i dels persistents problemes dels March. Van «caçar» la nova oportunitat al vol, ni que això els suposés un grapat de despeses i maldecaps. I la noia sens dubte es va deixar «caçar» ben de gust, per tal de capgirar la situació. Per dir-ho amb altres paraules: l'any 1632, Rafael Moixó va fer, bàsicament, la mateixa maniobra ideada pel Joan Pau de Folcràs l'any 1629 (només que amb una núvia ja més experimentada). I no li importà gens haver d'enfrontar-se amb aquest.

La disputa es va centrar, a partir d'aquell moment, en els béns dels March i en els diners que havia de rebre el Sr. Joan Pau de Folcràs segons els acords del 1629. No hi va haver concòrdia possible. El plet va ser inevitable. El matrimoni Moixó-March volia controlar totes les possessions dels March, inclosa la del Canós, i el Joan Pau no volia renunciar al senyoriu d'aquest poble mentre no recuperés tots els diners que havia despès en nom dels March. Però el Dr. Moixó i la Sra. Magdalena al·legaven que el Folcràs no havia pagat tots els censals, violaris i deutes dels March com era la seva obligació, els creditors s'havien mogut i va haver de ser Rafael Moixó qui pagués tot allò a partir de 1632. Alguns dels creditors eren: Cecília d'Icard (150 lliures l'any per dues pensions); el Dr. Maguerola del Reial Consell i el seu fill (100 ll. l'any); un convent de monges de Barcelona (95 ll., 16 s. i 7 d. l'any); Jerònima Tersa, monja del monestir de Montesion de Barcelona (90 ll. l'any); Francesc de Gilabert (65 ll. l'any); el convent de les monges dels Àngels (45 ll. l'any per dues pensions); Violant Farrer (100 ll. l'any durant la seva vida); la comunitat de preveres de Santa Maria del Mar de Barcelona. A més, el flamant matrimoni Moixó-March reclamava els diners que el Joan Pau havia fet en vendre i arrendar els béns dels March a Argentona i Barcelona. I no sols això. Volien els més de 50 ducats que el Sr. Folcràs va fer venent una partida de llenya dels boscos de Montcortès a uns teulers biscains, i això per no parlar d'una altra partida de llenya que es va quedar i que era dels mateixos boscos; el Joan Pau havia fet tallar aquesta llenya després de la mort del seu fill. Entre juliol de 1629 i octubre de 1631, els Folcràs van tenir molt abandonades les vinyes i l'heretat de Montcortès i el nou matrimoni Moixó-March estimava que aquest deteriorament equivalia a més de 100 ducats, que el senyor de l'Aranyó havia de pagar. Però, sobretot, els Moixó-March volien el Canós, la principal pedra de la discòrdia; la seva demanda judicial d'octubre de 1633 indica: «Deu esser condemnat Dit Joan Pau De folcras en aver de Dexar la possessio del Dit lloch y terme Del Canos, que injustament rete, y restituida en sa prestina possetio De aquel Dita magdalena moxo y auzias De march, y, per ella, misser raphaell moxo, Dr. en drets, llur marit».⁴²

Una cascada de problemes queia sobre el Sr. Joan Pau. L'any 1633, els compradors i arrendataris de les finques d'Argentona es van negar a pagar-li les pensions, al·legant que el mes de novembre de 1632 Rafael Moixó, nou marit de la propietària Magdalena de March, va prendre possessió dels béns com a usufructuari i procurador, i fou ell qui exigí el cobrament d'aquelles rendes. El Sr. Folcràs es va pujar per les parets en saber allò i demandà aquelles persones del Maresme acusant-les de moroses. Les seves exigències van fer reaccionar aquells particulars, els quals l'any 1634 van llogar advocat i van adreçar un memorial al veguer de Barcelona justificant-se d'haver pagat al Moixó i de no haver-ho fet al Folcràs, i demanant lletres de sobreseïment contra els reclams interposats pel Joan Pau. La cort del veguer va concedir aquelles lletres de sobreseïment el 9 de maig de 1634.⁴³

L'embolic era important. El Rafael Moixó havia preparat bé la seva estratègia i el senyor de l'Aranyó

Una de les finestres de la façana del castell de Montcortès, a l'alçada de les estances principals. Malgrat la rusticitat d'aquests casalots senyorials segarrencs, alguns detalls testimonien el bon gust dels seus constructors. El Sr. Joan Pau, el seu malaguanyat fill Joan o la jove dama Magdalena de March degueren mirar més d'una vegada per aquesta finestra durant els anys 1629-31.

veia ara qüestionades totes les seves actuacions anteriors. Però en una cosa podia parar fort: a retenir el Canós. Malgrat els esforços dels Moixó-March, sembla que Joan Pau de Folcràs va conservar la plena senyoria sobre aquest poble. Els altres senyorius, això sí, van escapar del seu control irremeiablement i van anar a parar a mans dels Moixó, que es van convertir en una de les famílies predominants a Cervera (i el seu cap visible, Rafael, en una autèntica personalitat política).⁴⁴ Convindria aclarir, d'altra banda, què va passar amb tots aquells diners que el matrimoni Moixó-March reclamava al Joan Pau. No he fet un seguiment del plet, tema que mereixeria un estudi individualitzat.

Moltes coses es van capolar en la vida del nostre biografiat a 1631-34. Les circumstàncies es confabularen per tirar-li per terra les passades ambicions i quasi l'obra d'una vida. Es degué sentir sol i traït després d'aquells anys tan durs per a la seva nissaga. Per sort, Déu va estrènyer, però no va ofegar. Els nens petits van sobreviure, la casa no va arruïnar-se i la successió va quallar. Això sí, les expectatives de vitalitat familiar, poder i brillantor desvetllades entre 1622 i 1631 van haver de ser oblidades.

EL DESENLLAÇ

El nostre protagonista es va refugiar en els seus lloguers, les seves terres, els seus tractes pecuaris i els seus préstecs. En definitiva, en la vida gris de rendista rural i negociant comarcal, desgastat per la vida i les circumstàncies adverses dels darrers anys.

Per destacar quelcom, direm que l'11 de març de 1636, va donar a lloguer la casa del costat per tres anys a un corder. El preu total del lloguer: 27 lliures, a raó de 9 per any. En el futur, Agustí de Folcràs, el successor, va seguir llogant aquella casa.⁴⁵

Aquell any 1636, en Joan Pau comprà 30 quarteres de blat a la Fuliola (que valien 46 lliures i 10 sous) per a una altra persona. El nostre biografiat va deixar bastant blat a deute la tardor de 1636, a vegades enviant-lo ben lluny.⁴⁶

Al costat de les trafiques cerealistes, la permanent atenció als temes ramaders, ben importants en la vida del polèmic prohoms durant els anys de la seva maduresa. El novembre de 1636, deixà 83 ovelles al batlle de Vergós Guerrejat, a mig guany; foren avaluades en 124 lliures i 10 sous. El 2 de desembre de 1636, vengué les herbes del Canós –d'aquell Canós pel qual havia lluitat tant– a Miquel Dalmasses d'Igualada.⁴⁷

Aleshores va emmalaltir el Sr. Joan Pau. La cosa evolucionà ràpidament a pitjor i l'home va fer testament a Barcelona, on havia anat, el dia 23 de febrer de 1637. En la seva declaració d'últimes voluntats, es titulava «donzell» i senyor de l'Aranyó i del Canós, a més de la carllania d'Anglesola. Volia ser enterrat a Cervera. A cada un dels seus cabalers, Isidre, Bernat i Francesc, els deixava 2.000 lliures en concepte de llegítima, però només en rebrien 1.000 si es posaven en religió (i llavors encara n'haurien de tornar 500 a l'hereu). Instituí hereu el que aleshores era el seu primogènit, Agustí, a qui designava com a mercader. La llista dels marmessors era bastant àmplia, provant els bons contactes que encara tenia el Sr. Joan Pau; a banda del seu fill Agustí, de la seva filla Àngela i del seu gendre Francesc Montaner, va designar marmessors la seva sogra Joana (vídua), el doctor en Lleis Jaume Josep Llebre, el noble Francesc Meca (habitant de Barcelona), els ciutadans honorats Agustí Peixau i Lluís Massart, i Jaume Fontanillas, mercader i ciutadà de Barcelona.⁴⁸

El nostre biografiat va morir pocs dies després, a les acaballes de febrer, tal com ha trobat Santiago Albertí. Dos documents del maig i del juny de 1637 també confirmen que aleshores ja era mort.⁴⁹ Traspassà, per tant, amb uns 53 anys –any més, any menys–. Sense ser dilatada, la seva vida havia estat de llargada acceptable (a escala d'aquella època, és clar; i a escala de la seva pròpia família, on la mort prematura de la gent s'havia fet la norma habitual durant els primers anys d'aquell segle). Sobretot, havia estat una vida intensa i «moguda», molt marcada per les circumstàncies i per una notable empremta personal. En morir, deixava la casa bastant ben assentada, però no precisament en el seu millor moment. Quan aquell hivern de 1637 el seu hereu Agustí es va convertir en el titular de la família, tenia només 17 anys. Un pèl jove per a una responsabilitat així. Els documents indiquen que el xicot no va començar a portar els afers econòmics de cal Folcràs fins l'any següent.

L'Agustí era voluntariós i va saber estar al seu lloc, assegurant d'aquesta manera el futur immediat de la nissaga. També, el seu domini sobre l'Aranyó. De moment, la possessió del Canós va continuar a les seves mans, però uns anys després el senyoriu del Canós va acabar anant igualment als Moixó. El successor del Joan Pau encara constava com a senyor del Canós l'any 1640,⁵⁰ però a 1659 ja hi trobem de titulars el matrimoni Rafael de Moixó - Magdalena de March. Aquests havien fet lluïció i quitació a Agustí de Folcràs del lloc i terme del Canós, i entre el 25 de maig i el 5 de setembre de 1659 van realitzar el capbreu d'aquell poble, rebent les confessions de cada un dels possessors; aquells actes es van celebrar al castell de Montcortès i degueren suposar per al doctor Moixó i la senyora Magdalena una satisfacció ben patent.⁵¹ El vell somni del nostre biografiat –que els Folcràs dominessin totes les senyories dels March– no va ser finalment possible en cap sentit. Ni el Canós no va poder ser conservat. El poder de la nissaga es reduí al domini senyorial deixat pel Joan l'any 1607. Les circumstàncies van impedir que el Joan Pau pogués engrandir aquesta faceta patrimonial. Prou ho va intentar, però en el balanç final del procés van pesar més les adversitats i no va poder igualar l'èxit del seu germà gran, de vida més curta però amb resultats econòmics més patents. Grandeses i misèries dels personatges de les antigues estirps segarrenques.

- ¹ El fons documental dels Pedrolo guarda referències dels Folcràs perquè les dues famílies van emparentar a la fi del XVII, mitjançant el casament de Jerònima de Folcràs (néta del Joan Pau) amb Antoni de Pedrolo. Aquest fet va vincular els Pedrolo amb la senyoria de l'Aranyó. Sobre els Folcràs i els Pedrolo, una recent síntesi a GARCÍA, Xavier: «"Pedrolos" de Pedrolo», *Nova Tàrraga*, núms. 2.554 i 2.555, 18 i 25 de juny de 1994. Sobretot, però, cal consultar ALBERTÍ, Santiago: «Esquema històric del llinatge Pedrolo», en aquest mateix número de la revista *Urtx*.
- ² SALES, Núria: *Senyors bandolers, miquelets i botiflers*, Barcelona, Empúries, 1984, pp. 13-20, 43-46, 61-64, 75-83. LLADONOSA, Josep: *El bandolerisme a la Catalunya occidental (1473-1616)*, Barcelona, Rafael Dalmau Editor, «E.H.», 164, 1972, sobretot pp. 39-62. TORRES, Xavier: «Les lluites de nyerros i cadells a la Catalunya del segle XVII (1590-1640): un assaig d'interpretació», *Pedralbes*, núm. 12, 1992, pp. 171-199. PLANES, Josep M.: «Primer esborrany sobre la història d'una família targarina dels segles XV-XVII: els Ponces», *Urtx*, núm. 4, 1992, pp. 89-106.
- ³ AHCT, fons patrimonial de la família Pedrolo (FPFP en endavant), c. 4, document del lligall 21. Es tracta d'una còpia notarial feta el 17-10-1635. Cal consultar també el testament de la Magdalena menor (1595), lligall 19.
- ⁴ AHCT, FPFP, *Demostración legal... de la caslanía de Anglesola...* Es tracta d'un llibre imprès (a Barcelona, el 1818) com a suport documental d'un plet que hi havia entaulat. *Vid.*, pàgines finals. A la fi del segle XVI, Xavier Torres detecta com a important personatge del bàndol dels nyerros a la Catalunya central un Miquel Calders, senyor de Segur. Art. cit., pàg. 180.
- ⁵ AHCT, FPFP, c. 4, documents dels lligalls 18 i 19. El testament el coneixem per una còpia notarial posterior. El testador era confrare de la confraria de Sant Nicolau de Cervera.
- ⁶ AHCT, FPFP, c. 4, documents dels lligalls 18 i 19. *Llibre major de Joan Folcràs (menor)*, foli sense numeració. Es van casar a les 10 de la nit, a Cervera, a la casa del prevere Joan Merol. Els esposà el rector de Cervera, Francesc Cots, que també va fer els capítols matrimonials. L'any 1569, el pare de la núvia, Pedro de Saldarriaga, havia fet testament a Saragossa. Aleshores la Caterina ja era nada. Aquest testament va ser fet en pergami. AHCT, FPFP, c. 4, lligall 19.
- ⁷ Ho sabem pel testament del nuvi, fet uns anys després. Al seu moment, el nuvi anotà: «portantme la dita Sra. en dot tot lo que a ella en Çaragossa ni altra part li pertanyerie, ara ni per ningun temps». AHCT, FPFP, *Llibre major de Joan Folcràs (menor)*, foli sense numerar. Promesa molt vaga, que, en tot cas, després no va resultar res de concret.
- ⁸ La Caterina de Saldarriaga no era catalana, segurament era més gran que el nuvi, no aportava cap dot concret...
- ⁹ AHCT, FPFP, c. 4, document del lligall 19.
- ¹⁰ AHCT, FPFP, *Demostración legal... de la caslanía de Anglesola...*, pàgines finals.
- ¹¹ AHCT, FPFP, c. 4, documents del lligall 5. Aquest Francesc de Gilabert estava molt posat en lluites bandoleres i era un dels puntals forts dels nyerros a les terres de Ponent. Torres, art. cit., pp. 179-180. Personatge poderós i cultivat, Francesc de Gilabert va ser paer de Lleida, erudit, jurista, escriptor d'anomenada i... cavaller turbulent, força barrejat en bàndols i introduït en l'alta política catalana. L'any 1616, era diputat de la Generalitat. Llavors era senyor de Tudela, la Vansa, la Sentiu, Orriols, carlà d'Albelda i d'Àger. LLADONOSA, Josep: *Història de Lleida*, Tàrraga, Camps Calmet Editor, 1974, volum II, pp. 251, 311, 339, 350, 358, 380, 381, 436, 442.
- ¹² AHCT, FPFP, *Llibre registre de la correspondència de la casa Folcràs (1595-1616)*, carta del 14-10-1599. Els destacats són meus.
- ¹³ AHCT, FPFP, c. 4, document del lligall 18.
- ¹⁴ LLOBET, Josep M.: *La «Taula de Canvi» de Cervera y su entorno socio-económico (1599-1715)*, Lleida, IEI, 1985, pp. 141, 153, 174, 206, 214.
- ¹⁵ AHCT, FPFP, *Llibre registre de la correspondència de la casa Folcràs (1595-1616)*, carta del 23-1-1606.
- ¹⁶ AHCT, FPFP, *Llibre registre de la correspondència de la casa Folcràs (1595-1616)*, cartes del febrer de 1606 (a les enviades a Flandes, no hi consta el dia). A Flandes, les cartes s'envien a Lismundi (o Cismundis, o Dismundi).
- ¹⁷ AHCT, FPFP, *Llibre registre de la correspondència...*, memorial fet el 20-2-1606.
- ¹⁸ En un document de l'1 d'abril de 1607, però, designen el Joan Pau com a «militis» i diuen que és «in Regno Flandrie residentis». AHCT, FPFP, c. 4, document del lligall 18.
- ¹⁹ AHCT, FPFP, c. 4, document del lligall 19. Entre els testimonis d'aquest testament hi ha Joan Orença, «carla de Anglesola». Però aquella carlania ja era tota dels Folcràs, sembla... Potser aquell Orença feia aleshores d'administrador. Un dels marmessors era Joan Caminet, prevere, oncle del testador. Els lligams amb la família de la mare, com veiem, continuaven.
- ²⁰ AHCT, FPFP, c. 4, document del lligall 19. Es tracta d'una certificació testamentària de l'any 1817, que recull la clàusula de nomenament d'hereu.
- ²¹ El Joan Pau primer va donar paraula de casament a Santa Maria del Mar, i aquell mateix dia van ser donades les paraules a la

casa del Dr. Llorenç Jover, de l'Audiència. El casament es va fer a la casa dels Llebre, entre 4 i 5 de la tarda. Els va casar Joan Caminet, oncle del Joan Pau. La núvia tenia un cosí que es deia Agustí Peixau. Aquest personatge potser és el mateix que va ser senyor de la Morana i que l'any 1631 estava casat amb una Dorotea i tenien un gros censal carregat sobre el poble de Puigverd de Sió. Vid. PLANES, Josep M.: «La duresa del censal: Puigverd, segles XVII-XVIII», separata de *Nova Tàrraga*, 1994, pàg. 10. Els Peixau (o Pexau) de Barcelona, mercaders durant el XVI, eren ja ciutadans honrats a començament del segle XVII.

²² AHCT, FPDF, c. 4, *Llibre major de Joan Pau de Folcràs*, folis 2-4.

²³ AHCT, FPDF, c. 4, lligall 20, document 3.

²⁴ Aquest Agustí, tot i ser cabaler, va ser temps a venir l'hereu de la casa. Al seu bateig, el padrí fou Agustí Peixau, senyor de la Morana.

²⁵ AHCT, FPDF, documents diversos d'una capsa amb variada documentació de petit format. *Llibre major de Joan Pau de Folcràs*, in extenso.

²⁶ Llobet, op. cit., pp. 157, 158, 172, 176 i 231.

²⁷ AHCT, FPDF, *Llibre major de Joan Pau de Folcràs*, foli previ.

²⁸ AHCT, FPDF, c. 4, document del lligall 19. El testament ens precisa on era la casa que aleshores habitava el Joan Pau de Folcràs: «devant les cases de Sanct Bernat del orde de Stes. Creus en la vila de Cervera».

²⁹ PLANES, Josep M.: «Famílies senyorials dels Plans de Sió durant els segles XVII i XVIII. Unes breus aportacions», *Monografies*, núm. 4, separata de *Coses Nostres*, desembre de 1993, pp. 13-14. La mare, una Moixó, provenia de Saragossa.

³⁰ AHCT, FPDF, c. 4, document del lligall 13.

³¹ AHCT, FPDF, c. 4, document del lligall 21. Es tracta d'una còpia notarial dels principals acords d'aquells capítols matrimonials.

³² AHCT, FPDF, *Llibre major de Joan Pau de Folcràs*, foli 66. El viatge de Saragossa a Lleida es va fer amb cotxe. El de Lleida a Montcortès, amb dues mules –car la Sra. Magdalena viatjava amb una criada– i un fadrí; va caldre pagar també el viatge de tornada a Lleida de les dues mules i el fadrí. La concòrdia econòmica entre la Sra. Magdalena i sa mare es va fer a Lleida el 13 o 14 de juliol de 1629.

³³ AHCT, FPDF, c. 4, document del lligall 13, citat.

³⁴ AHCT, FPDF, c. 4, document del lligall 25.

³⁵ AHCT, FPDF, c. 4, documents del lligall 13.

³⁶ AHCT, FPDF, c. 4, documents del lligall 18. Aquesta Teresa és la que va morir l'any 1634 a Vallbona.

³⁷ AHCT, FPDF, c. 4, document del lligall 13. Els testimonis d'aquest acte notarial van ser Joan Nuix, doctor en Drets, prevere i beneficiat de l'església major de Cervera; i Felip Mora, pagès de Montcortès. El notari, el burgès cerverí Rafael Joan Montaner, que va cobrar 40 sous per la feina. Convé anotar que els censals i el violari esmentats en el tracte havien estat creats en comprar les herbes i herbatges del Canós.

³⁸ AHCT, FPDF, rebut en una capsa amb documentació diversa.

³⁹ AHCT, FPDF, *Llibre major de Joan Pau de Folcràs*, foli 78.

⁴⁰ AHCT, FPDF, *Llibre major de Joan Pau de Folcràs*, foli 83. L'obra es va pagar en tres pagues, que consten anotades al foli del costat.

⁴¹ AHCT, FPDF, *Llibre major de Joan Pau de Folcràs*, folis 79 i 84.

⁴² AHCT, FPDF, c. 4, document del lligall 13. Al llarg de tot aquest document judicial, la Sra. Magdalena de March porta el mot Ausiàs entremig, com un cognom més (en altres documents, això no era habitual).

⁴³ AHCT, FPDF, c. 4, document del lligall 13.

⁴⁴ Planes, «Famílies senyorials dels Plans de Sió...», art. cit., pàg. 14. MOLAS, Pere: «Al servei de la monarquia: els Moixó de Cervera», *Urtx*, núm. 5, 1993, pp. 167-177, sobretot pàg. 169.

⁴⁵ AHCT, FPDF, *Llibre major de Joan Pau de Folcràs*, folis 87 i 87 bis.

⁴⁶ *Ibid.*, folis 89, 90, 91, 92, 95, 96.

⁴⁷ *Ibid.*, folis 93 i 95.

⁴⁸ AHCT, FPDF, c. 4, document del lligall 19. Es tracta d'una còpia notarial posterior d'aquest testament.

⁴⁹ AHCT, FPDF, c. 4, capsa petita amb documentació diversa, albarans datats el 10-5-1637 i el 5-6-1637.

⁵⁰ AHCT, FPPF, c. 4, document del lligall 13.

⁵¹ DD.AA.: *Els Plans de Sió*, Lleida, Diputació de Lleida / Ajuntament de Plans de Sió, col. «Viles i ciutats», 6, 1990, pàg. 153 (part escrita per Josep M. Llobet). LLOBET, Josep M.: «El lloc del Canós, segons un capbreu de l'any 1659», *Monografies*, núm. 5, separata de *Coses Nostres*, Ajuntament de Plans de Sió, desembre de 1994, pàg. 2. En aquest treball se cita un document inclòs dins el capbreu, que diu textualment: «De part dels nobles senyors don Raphel de Moxó, en dret doctor, y dona Madalena de Moxó y Auziàs de March, muller sua, senyors dels castells, llochs y tèrmens de Moncortès, lo Canós, Clariana, la Goda y los Plans de Farran, en nom de usufructuari y propietària, y com a senyor dit don Raphel de Moxó de dit lloch y terme del Canós, en virtut de la lluytió y quitatió féu de aquell a Agustí de Folcràs, donzell, com conste en acte rebut y testificat en poder de mossèn Pere Pau Vives, notari públich de Barcelona, y dels actes de la possessió y homenatges prengué, conste també ab acte rebut y testificat, en poder de mossèn Hiacynto Balcells, notari de Cervera, dies y any en aquells continguts [...]». És ben clar que la recuperació del Canós va ser una iniciativa personal del Rafael de Moixó, que devia portar anys esperant el moment oportú per fer-ho.